

A haiku és a koreaiak

A koreai modernizáció kezdeti szakaszában a múlthoz ragaszkodó Kínával szemben nagy szerep jutott Japánnak, ám a koreai értelmiség nagyot csalódott azt követően, hogy 1910-ben Japán annektálta Koreát. A gyarmati függés 1945-ig, Japán világháborús vereségéig tartott. Az 1919 március elsejei mintegy hétezer halálos áldozatot és rengeteg sebesültet követelő tüntetéssorozat után Japán kultúrpolitikája némileg enyhült, s a húszas évek a modern, tehát európai mintákat követő koreai kultúra fellendülését hozták: megjelentek a Dél-Koreában ma is vezető napilapok (*Csungang Ilbo*, *Tonga Ilbo*), irodalmi társaságok alakultak, próza- és verseskötetek jelentek meg, megjelentek koreai nyelven a nyugati írók és költők legismertebb művei; leforgatták az első koreai nyelvű filmet. Mindazonáltal a japán imperialista törekvések erősödése nyomán a 30-as évek második felétől a koreai etnikum asszimilálása mint cél egyre nyilvánvalóbbá vált, s ennek nyomán az 1940-es években már a koreai nyelv elemi iskolai oktatását is betiltották, a koreaiakat japán nevek felvételére készítették (a kampány neve: 創氏改名 *sōshi-kaimei*), a koreai írók és a koreai nyelv kutatói közül sokat börtönbe vetettek. A japán gyarmati időszakot ma a koreai történelem mélypontjának, kulturális genocídiumnak tartják. Ez a fő oka annak, hogy a koreai nacionalizmus a felszabadulás után a koreai identitást a japán ellentétéként határozta meg: ez tükröződik az országpropagandában hangsúlyosan szereplő nemzeti szimbólumok kiválasztásában (szent hegy, nemzeti ének, nemzeti viselet, nemzeti virág, nemzeti étel, nemzeti sport stb.).¹ Ugyanakkor Koreában is vannak kritikus hangok, így például a koreai identitás egyik fontos elemének tartott tekvondóról az egyik koreai folyóiratban kimutatták, hogy semmi köze az ősi koreai küzdősportokhoz, mert a japán karate elágazásaként keletkezett a 70-es években, a nevét is akkor konstruálták.²

A terhesnek és megalázónak érzett gyarmati múlt miatt a koreaiak jelentős része nem táplál baráti érzelmeket Japán irányában. Az országpropagandában és bizonyos politikai célok érdekében jelentős szerepet játszik a japánok által a múltban és jelenben okozott koreai sérelmek felsorolása is, közülük a leggyakoribbak a következők: a Koreától keletre fekvő tenger elnevezése (a Japán tenger vagy a Keleti tenger a politikailag korrekt név), a *Tokto / Takesima-sziget* hovatartozása, a két ország tankönyveinek eltérő történelemszemlélete, a japán tábori bordélyokba kényszerített koreai nők (*wianbu*, *comfort women*) sorsa, a háborús bűnösök emlékét is ápoló Yasakuni-szentély éves látogatása a mindenkori japán miniszterelnök által, a Japánban élő koreaiak (*zainichi / cseil kjopho*) mostoha helyzete.

A diplomáciai kapcsolatok a terhes gyarmati múlt miatt csak 1965-ben álltak helyre Dél-Korea és Japán között, de még hosszú ideig érvényben volt a tiltás a japán kulturális termékekre attól félve, hogy a japán import veszélybe sodorja a hazai termékeket, és túl nagy hatással lehet

¹ Osváth – Romhányi (1995): 19–29.

² Moenig – Cho - Kwak (2014): 150–178.

a felnövekvő koreai nemzedékre. Kim Dedzsung elnök kezdte feloldani ezt a tilalmat a 90-es években, de csak részlegesen: a teljes feloldás a legutóbbi évekig elhúzódott. A japán kultúra alkotásait sokan gyanakvással figyelik, ugyanakkor a különböző publikációk nagy előszeretettel mutatják ki, hogy sok japán kulturális termék eredete vagy magas fokú fejlettségének oka Koreában keresendő, így például a kerámiaművészeté, amit több tucat koreai kézműves Japánba történő hurcolása eredményezett elsősorban az 1592–1598 közötti Hideyoshi vezette japán agresszió idején.³

A japán kultúrával szembeni gyanakvás és távolságtartás nyilvánult meg abban is, hogy az egész világon elterjedt haiku-forma Koreában nem vált népszerűvé; hosszú ideig egyetlen olyan költő volt, aki ilyen verseket írt koreai nyelven: Szon Hojon. Vele kapcsolatban érdekes fordulatot tükröz a *Csungang Ilbo* című szöuli napilap kulturális rovatvezetőjének, Ri Hagjongnak a cikke⁴, amelyben az egyetlen koreai haiku-költő életművét az úgynevezett „koreai hullám” (*Korean Wave*) igen értékes vonatkozásaként említi.⁵

Szon Hojon költő (손호연, 1923–2003) koreai nyelvű haiku verseit – természetesen fordításokon keresztül – Japánban igen nagyra értékelik. Ottani ismertségéhez minden bizonnyal hozzájárult az a tény, hogy Szon asszony koreai származású.

A koreai cikkíró az készítette írásra, hogy a japán miniszterelnök, Junichiro Koizumi szöuli látogatása során (2005. június 20.) a költő egyik haiku versét idézte vendéglátójának, Ro Muhjon dél-koreai elnöknek:

Az minden álmom,
hogy gyönyörű országom
ne háborúzzon!

Ezt követően a koreai olvasót megismerteti a *haiku* szabályaival. A *haiku* Ri Hagjon szerint 5, 7, 5, 7, 7 szótagú sorokból áll, összesen tehát 31 szótagos. Nyilvánvaló a tévedés: a koreai cikkíró összetévesztette a három soros, mindössze 17 szótagos *haikut* a két sorral hosszabb *tankával*. (Ez jól mutatja, hogy egyes koreaiak mennyire tájékozatlanok a témában.)

Szon Hojon költészetét olyannyira elismerték a japánok, hogy ő volt az első külföldi személy, aki részt vehetett a japán császári pár újévi versolvasó ceremóniáján 1998-ban. A cikk nem felejt el megemlíteni, hogy erre az alkalomra a hagyományos koreai ruhát, a *hanbokot* (韓服 한복) vette fel a költő. A ceremóniát élőben közvetítette a japán televízió. Az esemény előtt

³ Koo (2009): 116–118.

⁴ Forrás: *Csungang Ilbo*, 2007. november 7.

⁵ A 90-es években kezdődött és azóta is tart egy figyelemre méltó kulturális jelenség, amit koreai hullámnak neveznek. Ezen a dél-koreai populáris kultúra (szappanoperák és popzene) külföldi, elsősorban kelet- és délkelet-ázsiai töretlen népszerűségét értik.

egy hónappal Aomori prefektúrában emlékoszlopot állítottak a költő tiszteletére, rajta egy haiku versét tartalmazó felirattal. A vers a költő halott férjét idézi:

Szerelmem oly mély,
lezártad okos szemed,
hogyan megláthassad.

A cikkíró nem érti, hogy Ro elnök miért nem reagált érdemben a japánok gesztusára. Talán válaszul idéznie kellett volna a költő másik versét:

Oly kedves nékem:
ittthon a törökrózsa,
ott a szakura.

Nem nehéz elképzelni, milyen lelkesen hallgatták volna a japánok ezeket a sorokat. A mályvacserje vagy törökrózsa, angolul *Rose of Sharon*, latinul *hybiscus syriacus*, koreaiul 無窮花 무궁화 *mugunghwa* koreai nemzeti jelkép, a *szakura* szó a cseresznyevirágzást idézi, amiben a japánok szinte vallásos áhítattal gyönyörködnek tavasz idején, joggal tekinthető Japán egyik fontos jelképének. Koreában a háború után többségüket ezért kivágták, ami egy koreai vélemény szerint nagy hiba volt, hiszen a cseresznyefa Koreában is őshonos, több változata van, a japán hivatalos jelkép a krizantém⁶.

Ro elnök annak ellenére nem reagált, hogy a költő lánya figyelmeztette az elnök környezetét, hogy a japán miniszterelnök mire készül. A cikkíró a közöny okát a következőkben látja:

„A koreaiak számára Japán még mindig egy kényelmetlen és távoli nép bizonyára azért, mert a múlt sebei még nem hegedtek be. Amíg nem rendezzük érzéseinket, addig megpróbáljuk elkerülni a realitásokat a jövőben is. Ez a negatív attitűd árnyékot vetett a költő hazai megítélésére. Bár élete utolsó éveiben koreai kormánykitüntést kapott, a közvélemény egész életében elítélte azért, mert koreai létére japán versformát művelt. Mindazonáltal ő volt az, aki a hagyományos koreai érzésvilágot a leghatékonyabban tudta közvetíteni a japánok felé úgy, hogy nem utánozta szolgáiban a japán költészetet. A hírneves japán kiadó, a Kodansha által kiadott hat kötete közül ötnek a címében ott szerepel a *mugunghwa*, a koreai nemzeti virág neve. A költő sohasem felejtette el, hogy

⁶ Forrás: Gary, Rector: Floral City in Chinhae. In: *Korea Now*, April 7, 2001. 48 – 49.

a *haiku* abban a kultúrában gyökerezik, amelyet a koreai Pekkse királyság közvetített Japán felé 1400 évvel ezelőtt.”

Állítása illusztrálásául idézi a költőnő versét:

Pekkse illatát érzem
s magamba szívom,
ódon ruhámon.

A cikkíró végül megemlíti, hogy Szon aszony élete során kétezer *haiku* verset írt, s ezek a versek rokonszenvet ébresztettek Japánban a koreai érzésvilág és a koreai értékek iránt: „Ez az, amit nem lehet elérni háborúval, kereskedelemmel vagy sporttal. Ideje újraértékelni a műveit a Korean Wave legigazibb megnyilvánulásaként.”

Mint említettem, a két ország kapcsolatában az egyik vitás pont a Japánban élő koreaiak helyzete, akiknek a száma a háború előtti 2 millióról mára 800 ezerre csökkent. Ezek a koraiak a japán gyarmati uralom idején többnyire kényszermunkásként kerültek a japán szigetekre, s a felszabadulás után sokan repatriáltak közülük. A maradás oka legtöbbször az volt, hogy a hazatérni szándékozók nem vihették magukkal vagyonuk jelentős részét. A japánok irántuk táplált ellenszenv miatt többségük ma japán néven él, mert ezzel elrejteni igyekszik nemzeti hovatartozását. A személynév problémáját villantja fel az egyik haikuban egy japánban élő koreai haiku-költő, Kang Gidong is egyik versében: japán ismerősének csak az alkohol felszabadító hatása alatt meri megmondani, hogy ő nem japán, és eredeti neve koreai. A költő japán nyelvű haiku kötete nagy feltűnést keltett 1996-ban amiatt is, hogy haikuinak egyedüli témája a japánban élő koreaiak sanyarú helyzete.⁷

Biiru kumu	megisszuk a sört
waga hon myoo wo	akkor tán megvallhatom
tsugu bekika	igazi nevem

Ugyanez a téma a következő versben is: két levele érkezik, az egyiken a koreai neve szerepel címzésként, a másikon a japán:

ooyama mo	Óyama vagyok
kang mo wagano yo	de a Kang is én vagyok
gayoo kuru	két újévi lap

⁷ Ikuyo Yoshimura: Kidong Kang: The Haiku Autobiography of a Korean Japanese. In: Simply Haiku: A Quarterly Journal of Japanese Short Form Poetry. Summer, 2006, vol. 4, no. 2.

Egyik haikuja a jövőt illetően optimizmust sugall: az unokák koreai nevét már bátran lehet majd vállalni. A versben említett *Kájá* az egyik ókori koreai állam neve, a mályva Korea nemzeti virága:

mago areba	unokáim neve
kaya to nazukemu	Kájá azaz Korea
hanamukuye	és Mályvavirág

A *pan-csokpal* gyökértelenségét és elvágyódásának hangulatát árasztják a következő haikui:

nokoru en	fecskénk elröpült
zainichi ware wo	én is szállni szeretnék
kasume tobu	kisebbségi én

en kaeru	fecske visszaszáll
zainichi ware wa	kisebbségi hontalan
setoo e	közfürdőbe megy

tefu sarite	szorgos méh szálldos
pan-csokpari wa	fal felé fordul szunyál
mata hirune	a Fél-disznóláb

A Fél-disznóláb (*pan csokpari*) kitételben a japánok koreai gúnyneve rejtőzik: *csokpal* 'disznóláb, csülök'. Az elnevezés magyarázata a japánok fából készült, papucs-szerű, kopogós lábbelije, a *géta*, ami valóban emlékeztet a sertések hasított körmű végtagjára.

A japánban élő koreaiakat az óhazai koreaiak Fél-disznólábnak⁸ nevezik, hiszen koreaiságukat sokan már úgy tűnik, feladták, koreaiul sem tudnak tökéletesen, szinte félig japánok. Ugyanakkor a szigetországban élő koreaiak között lázas vitát váltott ki a japán állampolgárság felvételének lehetősége, amit sokan koreai nemzeti identitásuk feladásaként értelmeztek. A kérdésre adott válaszok megosztották a koreai családokat, az állampolgárság felvételének hívei számára az új nemzedék jövőjének biztosítása volt az egyik fontos érv a vitában:

kika seyo to	állampolgárság
tsuma naku yoru no	huhog nejem makacsul
aobazuku	éjjeli bagoly
fuyu dotuu	tenger moraja
kika wa kuppuku to	állampolgárság soha
chichi nogen	dörögte apám
higurashi ya	esti kabóca
ko ni soine shite	mellettem a kisbaba
kika mayou	állampolgárság

A költő az egyik japán újságnak adott interjújában így fogalmazott. „Leírni haiku-formában a Japánban élő koreaiak valós helyzetét, az olyan, mintha egy haiku-kést kést döfnék a japánok szívébe.”⁹

Irodalom

Koo, Tae-hoon (2009): Flowering of Ceramic Culture in Japan. In: *Korea Focus*, Vol. 17. No. 2. Summer 2009. 113–128.

Moenig, Udo – Cho, Sungkyun – Kwak, Taek.Yong (2014): Evidence of Taekwondo’s Roots in Karate. An Analysis of the Tchnical Content of Early Taekwondo Literature. In: *Korea Journal*, Vol. 54, No. 2. Summer, 2014. 150–178

Osváth Gábor–Romhányi Claudia (1995): A koreaiak nemzeti önképe és nemzeti szimbólumaik. In: Osváth Gábor szerk.: *Koreai nyelv és Kultúra*. Külkereskedelmi Főiskola: Budapest. 19–29.

⁸ A *csokpal* a koreaiak egyik kedvelt ételének, a mézzel édesített sertéscsülöknek a neve.

⁹ Forrás: Tōkyō Shinbun, november 6, 1997.

